

วิถีชาวประมงพื้นบ้านคนสองอ่าว : กรณีศึกษา การแก้ปัญหาความขัดแย้ง
บนพื้นฐานความร่วมมือระหว่างเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพร
กับอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร*

Artisanal Fisheries' Way of Life of the Two Bays People: A Case Study of
Conflict Resolution Based on Cooperation between Chumphon Province
Artisanal Fisheries Network and Mu Ko Chumphon National Park

¹พรนค์พิเชฐ แห่งหน, ²วัลลภ สุรทศ, ³วันชัย ธรรมสังการ, ⁴พระครูวินัยธรรวโรนไชย สิริวณโณ,
⁵ไชยา เกษารัตน์, ⁶กิตติศักดิ์ แสงทอง และ ⁷พุทธิมล คชรัตน์

¹Pornpichet Hanghon, ²Wallop Surathos, ³Wanchai Dhammasaccakarn,

⁴Phrakruvinaithorn Wanchai Siriwanno, ⁵Chaiya Kesarat, ⁶Kittisak Sangthong
and ⁷Putwimon Chotcharat

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

²Corresponding Author's Email: wallop.su2507@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชาวประมงพื้นบ้านคนสองอ่าว 2) สังเคราะห์ถอดบทเรียนการแก้ปัญหาความขัดแย้งบนพื้นฐานความร่วมมือที่ผ่านมา ในช่วงปี 2563-2565 และ 3) ศึกษาแนวทางสู่ความสำเร็จในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทำงานร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัยกับทีมวิจัยชุมชน แบ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัยออกเป็น 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1. เตรียมการ 2. ศึกษาปัญหา 3. วางแผนปฏิบัติการแก้ปัญหา 4. วางแผนติดตามและประเมินผลโครงการ 5. ปฏิบัติการตามแผนที่วางไว้ และ 6. ประเมินผลการปฏิบัติการแก้ปัญหา นำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและนำเสนอผลในลักษณะพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชาวประมงพื้นบ้านคนสองอ่าว ปัญหาหลักเกิดจากการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติทับซ้อนกับที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำมาหากินดั้งเดิมของชาวประมง ไม่มีทุนแนวเขตที่ชัดเจน พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 บางมาตราเป็นอุปสรรคต่อการประกอบอาชีพชาวประมงซึ่งเป็นปัญหาข้อกฎหมาย นำสู่การจับกุมในข้อหาการรุกล้ำเข้าไปจับสัตว์น้ำในแนวเขตอุทยานแห่งชาติ 2) การสังเคราะห์ถอดบทเรียนจากการแก้ปัญหาความขัดแย้ง พบว่ายังไม่ประสบความสำเร็จตามที่คณะทำงานชาวประมงพื้นบ้านวางเป้าหมายไว้ 3) แนวทางสู่ความสำเร็จในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ควรต้องอาศัยความจริงใจและความตั้งใจจริงของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายความร่วมมือ 3 ประการ คือ “ร่วมมือ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไข”

คำสำคัญ: วิถีชาวประมงพื้นบ้าน; คนสองอ่าว; การแก้ปัญหาความขัดแย้ง; ความร่วมมือระหว่างเครือข่าย; ชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพร; อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร

Abstract

The research article aimed to 1) investigate the problems affecting the artisanal fisheries and way of life of the “Two Bays People”; 2) synthesize lessons learned from past conflict resolution efforts based on cooperation between 2020 and 2022; and 3) identify successful approaches to conflict resolution. A participatory action research (PAR) framework was used, emphasizing collaboration between the academic research team and the local community researchers. The research process was organized into six steps: 1) Preparation; 2) Problem analysis, 3) Action plan for conflict resolution; 4) Planning for monitoring and evaluation; 5) Implementation according to the plan; and 6) Evaluation of the conflict process. Content analysis was employed, and findings were presented descriptively.

The results revealed that: 1) The main problem affecting the artisanal fishers was the declaration of a national park boundary that overlaps traditional residential and fishing areas. The absence of clearly marked boundary buoys and certain provisions in the National Park Act B.E.2562(2019) created legal obstacles to traditional fishing practices, resulting in legal conflicts and arrests for alleged encroachment; 2) The synthesis of lessons from previous conflict resolution efforts indicated that the goals set by the small-scale fisher working group had not yet been fully achieved; and 3) The path to successful conflict resolution requires the genuine commitment of all stakeholders, with an emphasis on three key principles: “Collaboration, Shared Awareness, and Joint problem-solving”.

Keywords: Artisanal Fisheries’ Way of Life; Two Bays People; Conflict Resolution; Network Cooperation; Chumphon Artisanal Fisheries; Mu Ko Chumphon National Park

บทนำ

ประมงพื้นบ้านเป็นอาชีพอย่างหนึ่งของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ตามชุมชนริมชายฝั่งทะเลหรือแหล่งน้ำขนาดใหญ่ หรือริมแม่น้ำลำคลองที่ไหลลงสู่ทะเล เพื่อเป็นการยังชีพและนำส่วนที่เหลือไปขาย เพื่อสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์และปัจจัยความจำเป็นอื่น ๆ เป็นวิถีที่สอดคล้องกับความเป็นอยู่ของชุมชน และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของท้องถิ่น การทำประมงพื้นบ้านส่วนใหญ่ใช้แรงงานในครอบครัวและเป็นการทำประมงเพื่อยังชีพเป็นหลัก ซึ่งแตกต่างจากการทำประมง เพื่อธุรกิจแสวงหากำไร การประมงดำรงวิถีชีวิตจะสอดคล้องกับธรรมชาติและระบบนิเวศเป็นหลัก (Hanghoo et al. 2019) ชาวประมงพื้นบ้านเป็นกลุ่มคนที่ดำรงชีวิตและทำมาหากิน ด้วยการทำประมงชายฝั่งทะเลหรือในแม่น้ำลำคลอง โดยใช้เครื่องมือจับสัตว์ที่เรียบง่ายไม่ซับซ้อน การศึกษาครั้งนี้ได้มุ่งเน้นศึกษาวิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้านคนสองอ่าว “อ่าวพังกัดและอ่าวปากหาด” อันเป็นสองอ่าวที่มีแหลมคอกวางยื่นออกไปในทะเลสุดปลายแหลมหัวโม่ง อันเป็นจุดแบ่งระหว่างอ่าวพังกัดกับอ่าวปากหาด ตั้งแต่อยู่ในเขตพื้นที่ตำบลนาทุ่ง อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร (Hanghoo et al. 2019) ชาวประมงพื้นบ้านคนสองอ่าวได้มีการเชื่อมโยงเครือข่ายกับชาวประมงพื้นบ้านกลุ่ม

อื่น ๆ ทั้งในเขตจังหวัดชุมพรตั้งแต่อำเภอปะทิวไปจนถึงอำเภอละแม และนอกเขตจังหวัดชุมพร โดยมีการรวมตัวกันภายใต้ชื่อ “เครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพร” เพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่มและใช้กระบวนการกลุ่มในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ องค์ความรู้ ภูมิปัญญา และแก้ปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน ปัญหาความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพของเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้าน จังหวัดชุมพร มีสาเหตุมาจากหลากหลายประการ ทั้งจากตัวบุคคล ตัวกฎหมายและสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งการแก้ปัญหาที่ผ่านมา ทำให้เกิดการบ่มเพาะประสบการณ์และเรียนรู้วิถีแห่งการแก้ปัญหาในรูปแบบต่าง ๆ ก่อเกิดเป็นองค์ความรู้ที่นำไปสู่การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน แก้ปัญหา ร่วมกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะในช่วงปี 2562 ได้มีนักวิจัยจากมูลนิธิหลวงปู่สังข์จันทโร สะท้อนให้เห็นปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรทางทะเลและสัตว์น้ำ จนก่อเกิดนักวิจัยชุมชนซึ่งเป็นชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่ และเกิดความร่วมมือกันระหว่างชาวประมงพื้นบ้านก่อตั้ง “ธนาคารปูม้านาทุ่ง” เพื่อช่วยกันฟื้นคืนสภาพความเสื่อมโทรมของสัตว์น้ำในอ่าวพังกะตักและอ่าวปากหาดที่เสื่อมโทรมลงไปมากให้กลับคืนมา บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่า “หากลูกปูม้ากลับคืนมามากขึ้น กุ้ง หอย ปู ปลา และสัตว์น้ำประเภทอื่น ๆ ก็ย่อมกลับคืนมาด้วย เพราะทุกชีวิตเชื่อมโยงเป็นระบบนิเวศของท้องทะเล” อย่างไรก็ตาม ในปี 2563 ได้เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นระหว่างชาวประมงพื้นบ้านกับเจ้าหน้าที่เรือตรวจของอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร เนื่องจากชาวประมงพื้นบ้านถูกจับกุมบ่อยครั้ง ด้วยข้อกล่าวหาว่าเข้าไปจับสัตว์น้ำในเขตอุทยาน ความรุนแรงของความขัดแย้งถึงขั้นที่ชาวประมงพื้นบ้านนัดรวมตัวประท้วงปิดล้อม สำนักงานอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร ที่ตั้งอยู่บริเวณอ่าวทุ่งมะขาม ต. หาดทรายรี อ. เมืองชุมพร จ. ชุมพร เมื่อนักวิจัยหลักของมูลนิธิหลวงปู่สังข์จันทโร เพื่อการวิจัยรับทราบข้อมูล จึงได้รีบยื่นข้อเสนอสื่อและขอเสนอตัวทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดเจรจาต่อรองกันตลอดระยะเวลา 3 ปี คือ พ.ศ. 2563-2565 ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต้องการแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี ด้วยการประนีประนอมทุกข้อตกลงที่ยอมรับได้ทั้ง 2 ฝ่าย โดยมีการเสนอข้อแลกเปลี่ยนซึ่งนำผลประโยชน์มาให้ทั้ง 2 ฝ่าย (Win-Win) หลักการสำคัญที่หยึดถือปฏิบัติ คือการเข้าใจจุดยืน มุมมองและเหตุผลของคู่กรณีฝ่ายตรงข้าม (Kaewchaum, 2025) แม้ว่าผลการเจรจากันยังไม่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน เนื่องจากติดขัดในตัวบทกฎหมาย ก็ยังเห็นทิศทางที่ดีขึ้น อีกทั้งยังมีหน่วยงานภาครัฐช่วยไกล่เกลี่ยหาช่องทางลดความขัดแย้ง ทำให้เห็นแนวทางในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง จากที่จะประท้วงปิดถนน ก็เปลี่ยนมาเป็นการส่งตัวแทนมาเจรจา เพื่อหาแนวทางร่วมมือกัน แก้ปัญหาร่วมกันเป็นวิธีการแบบชนะทั้งคู่ (Win-Win Methods) ถือเป็นกระบวนการลดความขัดแย้งวิธีหนึ่ง (Kongkan, 2023)

ดังนั้น การศึกษาในครั้งนี้จึงให้ความสำคัญกับการพูดคุยเพื่อให้เกิดความร่วมมือ หากทางออกร่วมกัน โดยเป็นการถอดบทเรียนจากประสบการณ์จริงในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งบนพื้นฐานความร่วมมือกัน และหาแนวทางที่ประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม ในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชาวประมงพื้นบ้านคนสองอ่าว (อ่าวพังกะตักและอ่าวปากหาด) และเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพร
2. เพื่อสังเคราะห์ถอดบทเรียนการแก้ปัญหาความขัดแย้งบนพื้นฐานความร่วมมือที่ผ่านมา ในช่วงปี 2563-2565 ระหว่างเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพรกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ หมู่เกาะชุมพร
3. เพื่อศึกษาแนวทางสู่ความสำเร็จในการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพรกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพรอย่างเป็นรูปธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องวิถีชาวประมงพื้นบ้านคนสองอ่าว (อ่าวพังก - อ่าวปากหาด): กรณีศึกษาการแก้ปัญหาความขัดแย้งบนพื้นฐานความร่วมมือระหว่างเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพรกับอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research) โดยแบ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัยออกเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นเตรียมการ คณะผู้วิจัยทำการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์ หอင့် ความรู้ต่าง ๆ

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นศึกษาปัญหาและกำหนดแนวทางหรือวิธีการแก้ไข คณะผู้วิจัยสำรวจสภาพปัญหาเบื้องต้นอันเป็นที่มาของความขัดแย้ง โดยร่วมกับทีมวิจัยชุมชนซึ่งเป็นแกนนำกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านคนสองอ่าว (อ่าวพังก-อ่าวปากหาด) และเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพร พร้อมทั้งจะอบรมให้ความรู้ คณะทำงานให้รู้จักการแนวคิด การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research: PAR) และร่วมกันสะท้อนปัญหาความขัดแย้ง วิเคราะห์และ จำแนกประเด็นปัญหา กำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา เพื่อเป็น Road map การปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นวางแผนปฏิบัติการแก้ปัญหา คณะผู้วิจัยและทีมวิจัยชุมชนร่วมกันวางแผนปฏิบัติการแก้ปัญหา

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นวางแผนการติดตามและประเมินผลโครงการ คณะผู้วิจัยร่วมกับทีมวิจัยชุมชนร่วมกันวางแผนเพื่อติดตามและประเมินผลโครงการ

ขั้นตอนที่ 5 ขั้นปฏิบัติการตามแผนที่วางไว้ คณะผู้วิจัยร่วมกับทีมวิจัยชุมชนร่วมกันวางแผนงานที่วางไว้ลงสู่การปฏิบัติตามหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมที่เรียกว่าวงจร PAOR ดังนี้ 1) คณะทำงานร่วมกันนำแผนงานที่วางไว้ไปสู่การปฏิบัติตามวงจร PAOR ได้แก่ P = ปฏิบัติตามแผน O = สังเกตตรวจสอบ R = นำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุง โดยดำเนินการตามหน้าที่ของแต่ละคน แต่ละฝ่าย 2) หลังจากปฏิบัติรอบแรก นำข้อมูลมาปรับปรุง แล้วนำกลับเข้าสู่การปฏิบัติ PAOR รอบที่ 2 เพื่อร่วมกันปรับปรุงแก้ไข 3) คณะติดตามประเมินผลฯ ร่วมติดตามประเมินผลโครงการควบคู่กัน

ขั้นตอนที่ 6 ขั้นประเมินผลการปฏิบัติการแก้ปัญหา คณะผู้วิจัยร่วมกับทีมวิจัยชุมชน และคณะทำงานติดตามและประเมินผลโครงการร่วมกันประเมินผลการปฏิบัติการแก้ปัญหาทั้งหมด

ผลการวิจัย

การแก้ปัญหาความขัดแย้งบนพื้นฐานความร่วมมือที่ผ่านมาในช่วงปี 2563-2565 ระหว่างเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพรกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพรอย่างเป็นรูปธรรม โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research) ที่เรียกว่าวงจร PAOR ได้แก่ การวางแผน (Plan) การลงมือปฏิบัติ (Act) การสังเกต (Observe) และการสะท้อน (Reflect) ซึ่งผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ส่วน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชาวประมงพื้นบ้านคนสองอ่าว และเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพร พบสาเหตุ ผลกระทบ และแนวทางแก้ไขปัญหาชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพร ตามตารางสรุปดังนี้

ตารางที่ 1 สาเหตุ ผลกระทบ และแนวทางแก้ไขปัญหาชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพร

สาเหตุของปัญหา	ผลกระทบ	แนวทางการแก้ไขปัญหา
1. การถูกจับกุมจากเจ้าหน้าที่เรือตรวจการณ์ของอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร โดยอ้างว่าชาวประมงพื้นบ้านรุกล้ำเข้าไปจับสัตว์น้ำในแนวเขตของอุทยานแห่งชาติ	- ไม่สามารถออกไปจับสัตว์น้ำได้ โดยสะดวก ต้องคอยระแวงระวังว่าจะถูกจับกุม	- ระดับนโยบายออกคำสั่งผ่อนผันการจับกุมชาวประมงพื้นบ้านออกไปก่อน จนกว่าจะมีข้อตกลงระหว่างกันที่ชัดเจน
2. ไม่มีทูนแนวเขตที่ชัดเจนเพื่อบ่งบอกแนวเขตของอุทยานแห่งชาติ	- ไม่สามารถรู้ได้ว่าแนวเขตของอุทยานแห่งชาติอยู่ตรงไหน	- เร่งจัดทำทูนแนวเขตที่ชัดเจน โดยอาจร่วมมือกับชาวประมงพื้นบ้านจัดทำแนวเขตชั่วคราวก่อน
3. ทรัพยากรทางทะเลเสื่อมโทรมสัตว์น้ำมีน้อยจึงต้องออกไปจับสัตว์น้ำไกลจากชายฝั่งมากขึ้น	- เสี่ยงภัยและเสี่ยงชีวิตมากขึ้น แต่ชาวประมงพื้นบ้านให้ข้อมูลว่าภัยธรรมชาติยังไม่มากนักเท่ากับภัยจากการถูกจับกุม เพราะอาจมีการยึดเรือยึดอุปกรณ์ทำมาหากินจนหมดอาชีพ	- รณรงค์สร้างความร่วมมือกับชาวประมงพื้นบ้านให้ช่วยกันเฝ้าระวัง ดูแล อนุรักษ์ และเพิ่มปริมาณทรัพยากรสัตว์น้ำในทะเลให้มากขึ้น
4. พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 บางมาตราเป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพชาวประมงพื้นบ้าน	- บังคับใช้กฎหมายที่ไม่เป็นธรรมกับชาวประมงพื้นบ้าน เช่น บังคับใช้มาตรา 19(7) ส่งผลให้เบ็ดตกปลา (เครื่องมือจับปลา) มีค่าเทียบเท่าอาวุธ	- แก้ไขพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 แยกหมวดอุทยานแห่งชาติทางบกและทางทะเลออกจากกัน เนื่องจากมีบริบทที่แตกต่างกันชัดเจน แล้วบัญญัติข้อห้ามให้สอดคล้องกับแต่ละบริบท
5. ความร่วมมือตามมาตรา 18 วรรคแรก แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 ไม่ถูกนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการในระดับปฏิบัติการ	- เมื่อมีการจับกุมชาวประมงพื้นบ้านไม่มีผู้แทนชาวประมงเป็นคณะกรรมการร่วมในการพิจารณาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท	- ให้มีคณะกรรมการร่วม ระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกระดับตั้งแต่ระดับ นโยบายจนถึงระดับปฏิบัติการ โดยเฉพาะกรณีมีการจับกุมต้องมีผู้แทนชาวประมงพื้นบ้านร่วมในการตัดสินใจด้วย
6. ความพยายามเพื่อประกาศใช้ (ร่าง) ระเบียบอุทยานฯ ตามมาตรา 65 ยิ่งส่งผลต่อการลิดรอนสิทธิและเสรีภาพในการทำมาหากิน ของชาวประมงพื้นบ้านมากยิ่งขึ้นไป	- มีเงื่อนไขข้อจำกัดหลายประการที่ละเมิดสิทธิอันชอบธรรมของชาวประมงพื้นบ้าน เช่น ต้องขออนุญาตเป็นรายบุคคลและรายปี ต้องระบุประเภทชนิดและจำนวนของสัตว์น้ำที่จับ ซึ่งในข้อเท็จจริงการออกทะเลแต่ละครั้งไม่สามารถระบุได้ว่า จะได้สัตว์น้ำประเภทใดมาบ้าง	- ยกเลิกแผนการประกาศใช้ (ร่าง) ดังกล่าวกับบริบททางทะเล เนื่องจาก ทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถเกิดใหม่ทดแทนได้ ที่เป็นทรัพยากรสัตว์น้ำในทะเลไม่มีลักษณะประจำถิ่น เกิดขึ้นโดยทั่วไปและเคลื่อนย้ายอยู่ตลอดเวลา หากินไปตามแหล่งที่อาหารอุดมสมบูรณ์ จึงไม่มีลักษณะเฉพาะตามมาตรา 65

สาเหตุของปัญหา	ผลกระทบ	แนวทางการแก้ไขปัญหา
7. การประกาศขอบเขตอุทยานฯมี การทับซ้อนกับที่ดินที่อยู่อาศัยของชาวประมงพื้นบ้านบางส่วนตาม มาตรา 64 เช่น บริเวณอ่าวทุ่งคา หรือบ้านเกาะเสม็ด ม. 1 ต. ปากน้ำ อ. เมืองชุมพรทั้งหมดหมู่บ้าน จำนวน 28 คริวเรือน	- ยังไม่มีการพิสูจน์สิทธิการถือครองที่ดินที่ทับซ้อนกันซึ่งชาวบ้านที่ถือครองมาก่อนยังไม่รู้เลยว่าที่ดินของตนเองถูกประกาศเขตอุทยานฯทับซ้อน จึงอาจส่งผลกระทบต่อความขัดแย้งและการเรียกร้องสิทธิคืนในอนาคต	- แก้ไขแนวเขตอุทยานใหม่ กำหนดเฉพาะที่จำเป็นตามความหมายของ “อุทยานแห่งชาติ” ในมาตรา 4 ซึ่งเน้นไปที่ “พื้นที่ที่มีความโดดเด่นสวยงามทางธรรมชาติเป็นพิเศษ” ซึ่งท้องทะเลที่มีเกาะแก่ง ชายฝั่ง ป่าชายเลน ฯลฯ โดยทั่วไปมีลักษณะเป็นสากล ไม่ถือว่าเป็นพิเศษหากมีปะการังให้ขีดแนวเขตล้อมเฉพาะแนวปะการังและไม่ควรทับซ้อนกับที่ดินของราษฎรที่ถือครองมาก่อน ประกาศแนวเขตอุทยาน

ที่มา: การระดมความคิดเห็นปัญหาชาวประมงพื้นบ้านชุมพร เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2565 ณ กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านคนสองอ่าว (อ่าวพังกา-อ่าวปากหาด) ต. นาทุ่ง อ. เมืองชุมพร จ. ชุมพร

ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาหลักที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้าน มีดังนี้ 1) ปัญหาทรัพยากรทางทะเลและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ทรัพยากรสัตว์น้ำลดลงเกิดจากความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศส่งผลให้ปริมาณสัตว์น้ำ โดยเฉพาะปลาทุลดลงจนแทบจับไม่ได้ ชาวประมงจึงต้องออกเรือไปหาปลาในพื้นที่ที่ไกลขึ้น ซึ่งเพิ่มความเสี่ยงอันตรายและต้นทุนในการประกอบอาชีพ 2) ปัญหาข้อกฎหมายที่ส่งผลกระทบต่อ การประกอบอาชีพ เป็นความขัดแย้งระหว่างชาวประมงพื้นบ้านกับอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร ซึ่งปัญหาหลักเกิดจากการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติทับซ้อนกับพื้นที่ทำกินดั้งเดิมของชาวประมงพื้นบ้าน

วัตถุประสงค์ที่ 2 สังเคราะห์ถอดบทเรียนการแก้ปัญหาความขัดแย้งบนพื้นฐานความร่วมมือที่ผ่านมา ในช่วงปี 2563 - 2565 ระหว่างเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพรกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินงานของกระบวนการขับเคลื่อนแก้ไขปัญหาคือความเดือดร้อนชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพร ตั้งแต่ปี 2563-2565 ยังไม่ประสบความสำเร็จตามที่คณะทำงานชาวประมงพื้นบ้านวางเป้าหมายไว้ ปัญหาของชาวประมงพื้นบ้านที่ประสบความสำเร็จเกี่ยวข้องกันกับข้อกฎหมาย โดยเฉพาะพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 ซึ่งเป็นกฎหมายหลักของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ถอดบทเรียนโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดำเนินการ 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นเตรียมการ 2) ขั้นศึกษาปัญหาและกำหนดวิธีการแก้ไข 3) ขั้นวางแผนปฏิบัติการแก้ปัญหา 4) ขั้นวางแผนติดตามและประเมินผล 5) ขั้นปฏิบัติการตามแผนที่วางไว้ (เป็นการนำแผนงานสู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน โดยผู้วิจัยนำหลักและทฤษฎีของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาที่เรียกว่าวงจร PAOR (Plan = การวางแผน, Act = การลงมือปฏิบัติ, Observe = การสังเกต, Reflect = การสะท้อนผล)มาประยุกต์ใช้) กล่าวคือนำแผนงานที่วางไว้ตั้งแต่ขั้นตอนที่ 1-4 มาสู่การปฏิบัติตามวงจรPAOR ส่วนขั้นตอนสุดท้าย 6)ขั้นประเมินผล การปฏิบัติการแก้ปัญหา ซึ่งสามารถสังเคราะห์ถอดบทเรียนที่สำคัญได้จากขั้นตอนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2563-2565 ดังนี้

บทเรียนขั้นต้น : การเริ่มต้นกระบวนการและการสร้างความร่วมมือ

บทเรียนที่ 1 การใช้คนกลางเป็นกลไกสำคัญในการเริ่มต้นเจรจา : ความขัดแย้งที่รุนแรงเกิดขึ้นจากการถูกจับกุม ทำให้ชาวประมงไม่ไว้วางใจเจ้าหน้าที่รัฐการมีผู้วิจัยและมูลนิธิหลวงปู่สงฆ์จันทร์เพื่อการวิจัยเข้ามาเป็น “คนกลาง” ช่วยประสานงานและลดการเผชิญหน้าโดยตรง ทำให้สามารถเปลี่ยนจากการเตรียมการประท้วงมาสู่เวทีการพูดคุยได้

บทเรียนที่ 2 การสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มและการดำเนินการอย่างเป็นระบบ : การรวมตัวจัดตั้ง “กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านคนสองอ่าว(อ่าวพังกาตัก-อ่าวปากหาด)” และการรวบรวมรายชื่อผู้ได้รับผลกระทบในหนังสือร้องเรียนถึง 5 หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เป็นการแสดงพลังของกลุ่มและสร้างความชอบธรรมในการเจรจา

บทเรียนจากวงจรการปฏิบัติการของ PAOR 7 รอบ กล่าวคือ P = plan โดยการวางแผนนำแผนจากขั้นที่ 3 และ 4 มาสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม A = act ปฏิบัติตามแผนงานที่วางไว้ในขั้นที่ 3 และติดตามประเมินผลทุกขั้นตอนตามแผนงานในขั้นที่ 4 จากนั้น O = Observe ช่วยกันติดตามและตรวจสอบสังเกตขั้นตอนการทำงานแต่ละขั้นตอนว่ายังมีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง จดบันทึกลักษณะปัญหาไว้อย่างละเอียด และ R = reflect นำปัญหาที่ทีมงานแต่ละคนจดบันทึกไว้ มาสู่การพิจารณาร่วมกัน เพื่อช่วยกันหาทางแก้ปัญหา

บทเรียนที่ 3 การเจรจาในระดับพื้นที่ที่สามารถสร้างความหวัง แต่ไม่สามารถให้คำตอบสุดท้ายได้ (PAOR รอบที่ 1-3) การเจรจาในช่วงแรก (กันยายนถึงพฤศจิกายน 2563) ประสบความสำเร็จในการเปิดพื้นที่พูดคุย หัวหน้าอุทยานแห่งชาติในขณะนั้นแสดงท่าทีพร้อมร่วมมือและรับปากว่าจะใช้การตัดเตือนแทนการจับกุม ทุกฝ่ายเห็นตรงกันว่าควรมีการวางทุนแนวเขตชั่วคราวเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า แต่หัวหน้าอุทยานแห่งชาติไม่มีอำนาจตัดสินใจอนุมัติได้ด้วยตนเอง ต้องรอคำสั่งจากอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ ซึ่งสะท้อนข้อจำกัดด้านโครงสร้างอำนาจของระบบราชการ

บทเรียนที่ 4 “สัญญาลูกผู้ชาย” ไม่สามารถใช้ได้จริงหากขัดต่อข้อกฎหมาย (PAOR รอบที่ 4-5) แม้จะมีการเจรจาและมี “สัญญาลูกผู้ชาย” ที่จะผ่อนผันการจับกุม แต่ในทางปฏิบัติยังคงมีการจับกุมและข่มขู่ชาวประมงอยู่ เวทีที่จัดโดยหน่วยงานอื่น (ศูนย์อำนวยการรักษาผลประโยชน์ของชาติทางทะเล) ในเวลาต่อมา ก็เป็นเพียงการชี้แจงข้อกฎหมายแต่ไม่ได้นำไปสู่การหาทางออกที่เป็นรูปธรรม บทเรียนสำคัญคือ คำสัญญาหรือข้อตกลงด้วยวาจาไม่สามารถต้านทานแรงกดดันจากตัวบทกฎหมายที่บังคับให้เจ้าหน้าที่ต้องปฏิบัติหน้าที่ได้

บทเรียนที่ 5 เมื่อการเจรจาระดับพื้นที่ถึงทางตัน ต้องยกระดับไปสู่กลไกทางการเมืองและกฎหมาย (PAOR รอบที่ 6-7) ชาวประมงและภาคีเครือข่ายได้เรียนรู้ว่า “ปัญหาที่แท้จริงไม่ได้อยู่ที่คน(เจ้าหน้าที่) แต่อยู่ที่ตัวบทกฎหมาย” ทำให้เกิดการเปลี่ยนกลยุทธ์จากการเจรจาในพื้นที่ไปสู่การผลักดันการแก้ไขปัญหาระดับนโยบาย ประเด็นต่อมาได้มีการยื่นหนังสือร้องเรียนต่อคณะกรรมการกฤษฎีกา การยุติธรรม และสิทธิมนุษยชน สภาผู้แทนราษฎร ถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญ กลไกของรัฐสภาสามารถเชิญหน่วยงานระดับอธิบดีมาชี้แจงได้โดยตรง ทำให้ข้อเรียกร้องของชาวประมงถูกส่งไปถึงผู้มีอำนาจตัดสินใจโดยตรง สุดท้ายมีข้อเสนอที่เป็นรูปธรรม 5 ข้อ (เช่น ยกเลิกแนวเขตเดิม, แยกกฎหมายอุทยานบก-ทะเล, แก้ไขกฎหมายที่เป็นอุปสรรค, ตั้งคณะกรรมการร่วม) ได้ถูกนำเสนอในเวทีระดับชาติ

บทเรียนสรุป กระบวนการแก้ปัญหาความขัดแย้งตลอด 3 ปี แม้จะยังไม่สามารถบรรลุเป้าหมายสุดท้ายหรือการปักพันทวนถาวรได้ แต่ได้สร้างบทเรียนที่ล้ำค่าว่า การแก้ปัญหาที่ยั่งยืนรากลึกในเชิงโครงสร้างและกฎหมาย จำเป็นต้องอาศัยการเคลื่อนไหวที่หลากหลาย ทั้งการสร้างความเข้มแข็งจากฐานราก การเจรจาใน

พื้นที่ และที่สำคัญคือการใช้ช่องทางทางการเมืองและกฎหมายในระดับนโยบายเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่แท้จริง

วัตถุประสงค์ที่ 3 ศึกษาแนวทางสู่ความสำเร็จในการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพรกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพรอย่างเป็นรูปธรรม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในครั้งนี้เป็นการถอดบทเรียนจากการปฏิบัติจริง พบปัญหาอุปสรรคมากมาย ในกระบวนการต่อสู้เพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนของพี่น้องชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพร ตั้งแต่ปี 2563-2565 ภายใต้อำนาจ “โครงการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนกับเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพรเพื่อแก้ปัญหาประมงพื้นบ้านสู่ความยั่งยืน” ของมูลนิธิหลวงปู่สงฆ์ จนทสโร เพื่อการวิจัยแนวทางสู่ความสำเร็จในการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างกัน ต้องพึ่งพากระบวนการมีส่วนร่วม 3 ประการ คือ “ร่วมมือ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไข” โดยภาพโมเดลการ “ร่วมมือ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไข” ที่สำคัญหน่วยงานและภาคีความร่วมมือภายนอก ต้องมีความตั้งใจและจริงจังในการที่จะช่วยสนับสนุนให้เกิดการไกล่เกลี่ยกันขึ้นระหว่างคู่ขัดแย้ง โดยหน่วยงานและภาคีภายนอกแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1. กลุ่มร่วมมือ ที่เป็นคู่ขัดแย้งของชาวประมงพื้นบ้านคืออุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร 2. กลุ่มร่วมรับรู้ ที่เป็นหน่วยงานภาคีภายนอกที่เกี่ยวข้อง ทั้งในระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับตำบล รวมไปถึงองค์กรภายในชุมชนที่พร้อมเข้าร่วมรับรู้ และ 3. กลุ่มร่วมแก้ไข ที่เป็นหน่วยงานภาคีภายนอกในระดับนโยบายที่เกี่ยวข้องทั้งรัฐบาล กระทรวง กรม และหน่วยงานอื่นระดับนโยบายที่สามารถให้การแก้ไขได้

แนวทางสู่ความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งระหว่างเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพรกับอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพรอย่างเป็นรูปธรรม (ตามภาพด้านล่าง)

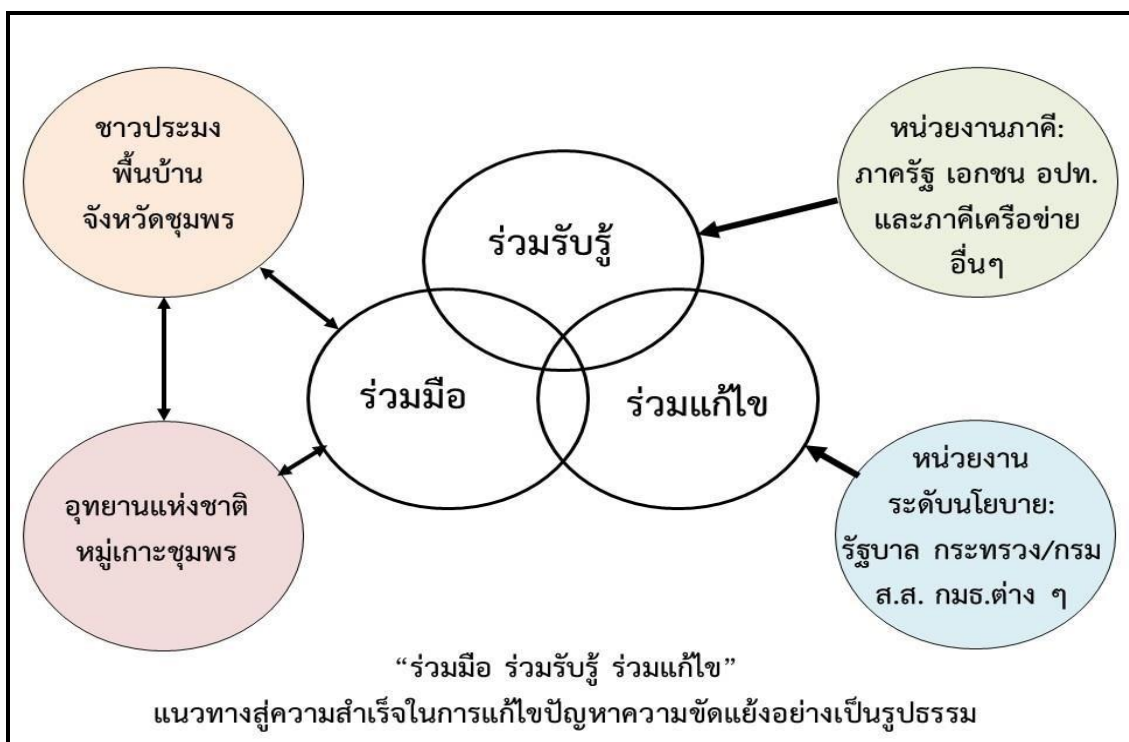

Figure 1: Collaboration, Shared Awareness, and Joint Problem-Solving

ผลการศึกษา พบว่า แนวทางสู่ความสำเร็จในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง มีดังนี้

- 1) การขอให้ระดับนโยบายผ่อนผันการจับกุม : จนกว่าจะมีข้อตกลงที่ชัดเจนระหว่างชาวประมงพื้นบ้านและอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร
- 2) ควรเร่งจัดทำทุนแนวเขตที่ชัดเจน : เพื่อให้ชาวประมงทราบขอบเขตที่ถูกต้อง และร่วมมือกับชาวประมงจัดทำแนวเขตชั่วคราวก่อน
- 3) การรณรงค์ให้ชาวประมงร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำ : เพื่อเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำในทะเล
- 4) การแก้ไขพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 : โดยแยกหมวดอุทยานแห่งชาติทางบกและทางทะเลออกจากกัน และบัญญัติข้อห้ามให้สอดคล้องกับแต่ละบริบท
- 5) การจัดตั้งคณะกรรมการร่วม : ระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกกระดับ โดยเฉพาะกรณีการจับกุมต้องมีผู้แทนชาวประมงพื้นบ้านร่วมในการตัดสินใจ
- 6) การยกเลิกแผนการประกาศใช้ (ร่าง) ระเบียบอุทยานแห่งชาติตามมาตรา 65 : เนื่องจากมีข้อจำกัดและเงื่อนไขที่ละเมิดสิทธิในการทำมาหากินของชาวประมง
- 7) การแก้ไขแนวเขตอุทยานใหม่ : โดยกำหนดเฉพาะพื้นที่ที่มีความโดดเด่นทางธรรมชาติเป็นพิเศษ และไม่ควรทับซ้อนกับที่ดินของราษฎรที่ถือครองมาก่อน

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยนี้สามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ ได้แนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวประมงพื้นบ้านกับหน่วยงานรัฐ และการพัฒนานโยบายในระดับพื้นที่และระดับชาติได้ ดังนี้

1. โมเดล “ร่วมมือ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไข” คือหัวใจของการลดความขัดแย้ง

การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังใจระหว่างทุกภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีพื้นที่ให้ชาวบ้านและเจ้าหน้าที่รัฐได้ “ร่วมกันสร้างความเข้าใจ” คือกุญแจสำคัญในการคลี่คลายความขัดแย้ง การมีส่วนร่วมต้องไม่ใช่แค่การรับฟัง แต่ต้องนำไปสู่การออกแบบการแก้ปัญหาาร่วมกัน และแปลงเป็นนโยบายหรือแนวปฏิบัติที่มีผลจริง นอกจากนี้ต้องสร้างกระบวนการแก้ปัญหาที่มีการบูรณาการความร่วมมือจากทุกระดับ ตั้งแต่การสร้างควมไว้วางใจในระดับพื้นที่ไปจนถึงการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายและกฎหมายเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติกับการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้านอย่างยั่งยืน

2. ความขัดแย้งเชิงโครงสร้างและกฎหมายเป็นรากเหง้าปัญหา

ความขัดแย้งระหว่างชาวประมงพื้นบ้านกับอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพรไม่ได้เป็นเพียงปัญหาเฉพาะหน้าแต่มีรากฐานจากข้อกฎหมาย (เช่น พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562) และแนวเขตพื้นที่ที่ซ้อนทับกับที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำมาหากินของชาวบ้าน ซึ่งลิดรอนสิทธิในวิถีชีวิตดั้งเดิม การใช้กฎหมายโดยปราศจากกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เป็นสาเหตุหลักของการปะทะและความไม่ไว้วางใจ

3. กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เป็นกลไกเชิงกลยุทธ์ในการสร้างพลังของชุมชน

การใช้วิธีวิจัยแบบมีส่วนร่วมช่วยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหาไปจนถึงการวางแผนและประเมินผล เป็นการเสริมศักยภาพของชุมชนให้เป็นเจ้าของปัญหาและเจ้าของทางออก ไปพร้อมกัน ซึ่งช่วยลดการพึ่งพาจากภายนอก และสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน

4. เครือข่ายชุมชนมีศักยภาพในการต่อรองกับรัฐหากมีการจัดการภายในที่ดี แม้จะมีข้อจำกัดด้านเวลา ทรัพยากร และการเดินทาง แต่การจัดตั้งเครือข่ายระดับจังหวัดสามารถยกระดับการต่อรอง และเสนอทางเลือกนโยบายต่อหน่วยงานรัฐได้ หากมีการจัดระบบภายในเครือข่าย เช่น การสื่อสารสม่ำเสมอ แบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และมีเวทีร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มย่อย
5. ความสำเร็จในการแก้ปัญหา ขึ้นอยู่กับเจตจำนงทางการเมืองและความจริงใจของหน่วยงานรัฐ การดำเนินการใด ๆ จะไม่สัมฤทธิ์ผล หากภาครัฐไม่มีความจริงใจในการรับฟัง และแสวงหาทางออกร่วมกับชุมชน การสั่งการเชิงนโยบายต้องสะท้อนเสียงของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ไม่ใช่การตัดสินใจบนโต๊ะของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพียงลำพัง
6. การจัดการความขัดแย้งในทรัพยากรธรรมชาติ ต้องอาศัยกลไก “ร่วมสร้างนโยบายสาธารณะ” ที่มีความยืดหยุ่นและเปิดพื้นที่ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในท้องถิ่นมีสิทธิในการออกเสียงเพื่อแก้ปัญหา
7. ความร่วมมือที่ยั่งยืนต้องมีโครงสร้างสื่อสารแนวนราบ (horizontal communication) ที่ไม่เป็นลำดับชั้น โดยอิงบนฐานของ “ความไว้วางใจ” ที่ต้องสร้างขึ้นจากประสบการณ์ร่วมและการลงมือทำจริง จากการศึกษาครั้งนี้ได้รับองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบของโมเดล “ความร่วมมือเพื่อแก้ไขความขัดแย้งอย่างยั่งยืน” โมเดลนี้แสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบสำคัญและกระบวนการที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวประมงพื้นบ้านกับหน่วยงานภาครัฐอย่างยั่งยืน โดยมี “ร่วมมือ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไข” เป็นหัวใจหลัก ตามภาพด้านล่าง

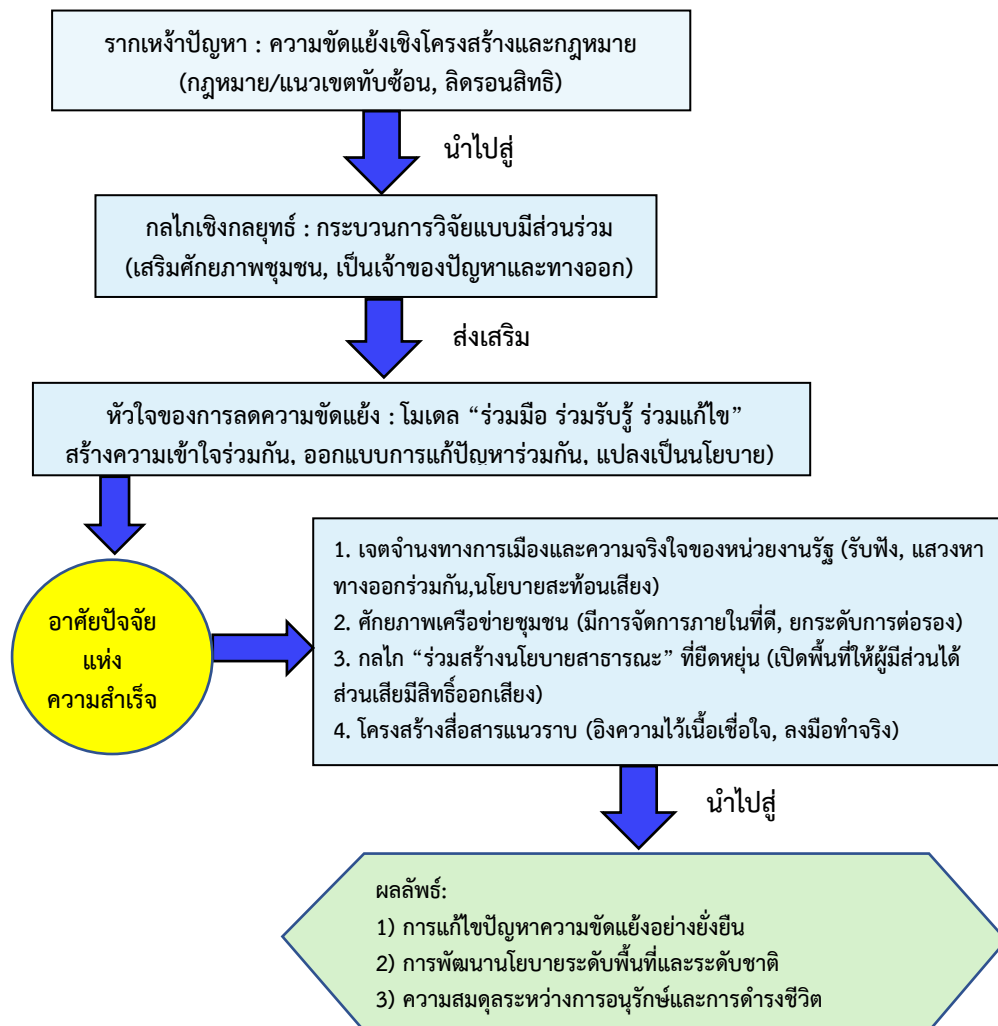

Figure 2: The New Body of Knowledge

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิถีชาวประมงพื้นบ้านคนสองอ่าว (อ่าวพังงา - อ่าวปากหาด): กรณีศึกษาการแก้ปัญหาความขัดแย้งบนพื้นฐานความร่วมมือระหว่างเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพรกับอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร สามารถนำประเด็นสำคัญมาอภิปรายผลการวิจัยได้ใน 3 ส่วนหลัก ดังนี้

1. ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้านคนสองอ่าว

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่อ่าวพังงา-อ่าวปากหาด จังหวัดชุมพร กำลังเผชิญกับปัญหาที่ซับซ้อนและส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อวิถีชีวิตและอาชีพประมงของพวกเขา ปัญหาเหล่านี้ไม่เพียงแต่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังรวมถึงประเด็นทางกฎหมายและความขัดแย้งกับหน่วยงานรัฐอีกด้วย

1.1 ทรัพยากรเสื่อมโทรมและการลดลงของจำนวนสัตว์น้ำ ในอดีตพื้นที่นี้เคยอุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งทำกินที่สำคัญโดยเฉพาะปลาทุปากหาด แต่ปัจจุบันทรัพยากรทางทะเลเสื่อมโทรมลงอย่างเห็นได้ชัด ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญคือปัญหาน้ำเสียจากกิจกรรมของโรงงานอุตสาหกรรมและโรงแรมที่ปล่อยลงสู่ทะเลส่งผลให้สัตว์น้ำลดจำนวนลงและพื้นที่ทำกินได้รับผลกระทบอย่างหนัก ส่งผลกระทบโดยตรงต่อรายได้และความมั่นคงทางอาหารของชาวประมง

1.2 ความขัดแย้งกับอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร ปัญหานี้เป็นหนึ่งในความท้าทายที่สำคัญที่สุดสำหรับชาวประมง การที่แนวเขตอุทยานแห่งชาติไม่มีความชัดเจนนำไปสู่การจับกุมชาวประมงในข้อหาบุกรุกและทำประมงในเขตหวงห้ามบ่อยครั้ง ก่อให้เกิดความไม่พอใจของชาวประมงที่ทวีความรุนแรงขึ้นจากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ ที่บางครั้งถูกมองว่าไม่เป็นธรรม อีกทั้งมีการยึดอุปกรณ์ทำมาหากินสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นสร้างความตึงเครียดและบั่นทอนความไว้วางใจระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ

1.3 ข้อจำกัดทางกฎหมายและระเบียบที่ไม่สอดคล้อง พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 และระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การกำหนดตาอวน หรือควบคุมกิจกรรมประมง ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชาวประมงพื้นบ้าน กฎหมายเหล่านี้กลายเป็นอุปสรรคต่อการทำมาหากินตามปกติ และสร้างความรู้สึกที่ว่าพวกเขาถูกกีดกันออกจากพื้นที่ที่เคยเป็นแหล่งทำมาหาเลี้ยงชีพมานาน สอดคล้องกับการศึกษาของ Promwchien (2020) ซึ่งทำการศึกษาเรื่องปัญหาทางกฎหมายการทำประมงพื้นบ้าน ผลการศึกษาวเคราะห์พบว่า (1) ปัญหาเรื่องการแย่งพื้นที่ทำกินของชาวประมงพื้นบ้าน เนื่องจากปัญหาการแย่งชิงลูกหอยแครง ในพื้นที่อ่าวบ้านดอน จ. สุราษฎร์ธานี นับวันมีความรุนแรงมากขึ้น เมื่อผลประโยชน์มีมากมายมหาศาล มีบุคคลหลายกลุ่มก่อนที่เข้าไปหาประโยชน์จากพื้นที่ดังกล่าว ทั้งชาวประมงพื้นบ้าน นายทุน รวมทั้งหน่วยงานรัฐบางหน่วย ซึ่งปัญหาเกิดขึ้นต่อเนื่องมาหลายปีแล้วก่อนหน้านี้ชาวประมงพื้นบ้านไม่สามารถที่จะเข้าไปเก็บหอยแครงได้เนื่องจากมีคนอ้างตัวเป็นเจ้าของจนเกิดปัญหาขัดแย้งขึ้นระหว่างกลุ่มชาวบ้านและนายทุน (2) ปัญหาเรื่องระยะเวลาในการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง อาคารหรือสิ่งใดๆ ที่ก่อสร้างหรือติดตั้งในที่จับสัตว์น้ำ เนื่องจากการที่ภาครัฐออกมาตรการใด ๆ แต่ไม่ได้ผ่านการรับฟังข้อมูลอย่างรอบด้านอย่างเพียงพอ ทำให้มีชาวประมงพื้นบ้านบางส่วนได้รับผลกระทบจากมาตรการที่ออกมา (3) ปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่ง เนื่องจากระเบียบกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งว่าด้วยการส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนชายฝั่งและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2560 นั้นยังไม่เห็นผลในทางปฏิบัติ เพราะขณะนี้ยังมีความเหลื่อมล้ำทางสังคมระหว่างชาวประมงพื้นบ้านกับผู้ประกอบการคอกหอยเป็นอย่างมาก แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนชายฝั่งและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติการ

1.4 การรวมกลุ่มต่อรอง เมื่อเผชิญกับปัญหาที่ถาโถมเข้ามา ทำให้ชาวประมงพื้นบ้านได้รวมตัวกันจัดตั้ง “เครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพร” การรวมกลุ่มนี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการสร้างพลังต่อรอง และการหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกันในระดับชุมชน

2. การสังเคราะห์ถอดบทเรียนการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

การศึกษาได้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นแนวทางในการแก้ไขความขัดแย้งระหว่างเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกับอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร ซึ่งให้บทเรียนที่สำคัญเกี่ยวกับการทำงานร่วมกันและการสร้างความเข้าใจ โดยมีประเด็นสำคัญในการอภิปรายดังนี้ (1) ต้องให้ความสำคัญในเรื่องการมีส่วนร่วม ซึ่งกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่เริ่มด้วยการเตรียมการและศึกษาปัญหา แสดงให้เห็นว่าการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่าย โดยเฉพาะชาวประมงได้เข้ามีส่วนร่วมในการระบุปัญหา กำหนดแนวทางในการแก้ไขนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการที่ผู้วิจัยเข้ามาเป็นคนกลางประสานงานจะมีส่วนช่วยลดความตึงเครียดและเป็นการเปิดช่องทางการสื่อสารที่เคยถูกปิดกั้น ซึ่งจากการศึกษาพบว่า การแก้ปัญหาในช่วงปี 2563-2565 ยังไม่บรรลุผลสำเร็จ ตามที่วางเป้าหมายไว้ แม้ว่าจะมีการขับเคลื่อนอย่างเป็นระบบก็ตาม ข้อดีก็คือเมื่อยังขับเคลื่อนก็ยิ่งขยายวงกว้างมากขึ้นเชื่อมโยงกับหน่วยงานต่างๆ มากยิ่งขึ้น ส่วนข้อเสียคือหน่วยงานทั้งหลายที่เกี่ยวข้องยังขาดความจริงใจ ความตั้งใจจริง และความกระตือรือร้นที่จะช่วยไกล่เกลี่ยเพื่อให้ประเด็นความขัดแย้งหมดไป คณะทำงานชาวประมงพื้นบ้านจึงมีมติร่วมกันรอคอยการขับเคลื่อนครั้งใหม่และ แสวงหาแนวทางใหม่ ๆ เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีพและการประกอบอาชีพชาวประมงพื้นบ้าน ลุล่วงต่อไปได้ สอดคล้องกับการศึกษาของ Bitsalam, and Charoenhirunyinyos (2019) ที่ทำการศึกษาการจัดการความขัดแย้งของชาวบ้านจากชุมชนต่าง ๆ โดยรอบโรงกำจัดขยะอ่อนนุช พบว่า แนวทางการจัดการความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานของรัฐยังต้องการความจริงใจในการแก้ไขปัญหาประชาชนจากรัฐ โดยมุ่งเน้นไปที่ความคิดเห็นของชาวบ้านและการแบ่งปันกัน เช่น การจัดกิจกรรมร่วมกันเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขและช่วยดำเนินการรื้อถอน การย้าย โดยให้ความสำคัญกับการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติ ขณะที่ Kesarat, Rinthaisong, and Trichan (2015) ทำการศึกษาการจัดการความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนจากการดำเนินโครงการหรือกิจการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชน: ข้อมูลเชิงคุณภาพจากโครงการโรงแยกก๊าซธรรมชาติจะนะ จังหวัดสงขลา พบว่า ประชาชนในพื้นที่ของโครงการฯ ยังคงขาดความเชื่อมั่นต่อการดำเนินโครงการ แต่อย่างไรก็ตามสถานการณ์ปัจจุบันระดับความรุนแรงของการคัดค้าน มีการลดลงเรื่อย ๆ ส่วนสาเหตุของความขัดแย้งมาจาก 4 สาเหตุ ได้แก่ ทัศนคติเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่มีต่อการดำเนินโครงการ ความไม่ไว้วางใจของประชาชนที่มีต่อการดำเนินโครงการ การเข้ามาของกลุ่มที่ไม่ใช่คู่ขัดแย้งในพื้นที่ และความไม่มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการพื้นที่ของหน่วยงานที่รับผิดชอบ ซึ่งแนวทางในการจัดการความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน 5 แนวทาง ได้แก่ การสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันในการพัฒนาพื้นที่และประเทศ การประชาสัมพันธ์อย่างละเอียดและทั่วถึง การได้รับการชดเชยที่เหมาะสมเป็นธรรม การสร้างความร่วมมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการสร้างให้มีระบบการวางผังเมืองที่ดี (2) การสร้างความเข้าใจและลดการเผชิญหน้า แทนที่จะเน้นการประท้วงและการเผชิญหน้า ซึ่งอาจนำไปสู่ความรุนแรง ก็เลือกใช้วิธีเจรจาหาแนวทางให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน นับเป็นนิมิตหมายที่ดีในการคลี่คลายสถานการณ์ความขัดแย้ง (3) การวางแผนและปฏิบัติร่วมกัน การที่ทุกฝ่ายร่วมกันวางแผนปฏิบัติ ติดตามและประเมินผล แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการสร้างความรับผิดชอบร่วมกันและสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของในกระบวนการแก้ปัญหา แม้ว่าจะมีความท้าทาย แต่ผลลัพธ์ที่ได้คือรูปแบบการทำงานที่มีระเบียบแบบแผน เกิดการทำงานร่วมกันที่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรม

3. แนวทางสู่ความสำเร็จในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

ผลการศึกษาชี้ว่าแนวที่ต้องกระทำ มีดังนี้ (1) การแก้ไขกฎหมายและกฎระเบียบ: มีความจำเป็นต้องพิจารณาแก้ไข พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ โดยเฉพาะการแยกกฎหมายสำหรับอุทยานแห่งชาติทางบกและทางทะเล เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทที่แตกต่างกัน รวมถึงการยกเลิกหรือปรับแก้ระเบียบที่กระทบต่อวิถีชีวิตชาวประมง (2) การสร้างความชัดเจนของแนวเขต: การจัดทำพิกัดแนวเขตที่ชัดเจนและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อป้องกันความเข้าใจผิดและลดการถูกจับกุมโดยไม่จำเป็น (3) การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ: การจัดตั้งคณะกรรมการร่วมที่ประกอบด้วยตัวแทนจากชาวประมงและหน่วยงานรัฐ จะช่วยให้การตัดสินใจเป็นไปอย่างมีส่วนร่วมและเป็นธรรมมากขึ้น โดยเฉพาะในกรณีการจับกุม (4) การสร้างพันธมิตรและเครือข่าย: การเชื่อมโยงกับกลุ่มชาวประมงอื่นๆ ที่มีปัญหาล้ายคลึงกันในจังหวัดต่างๆ จะช่วยเพิ่มพลังอำนาจต่อรองในเวทีการเมืองกับหน่วยงานภาครัฐ นอกจากนี้การสร้างความสัมพันธ์กับสื่อมวลชนจะช่วยให้ประเด็นของชาวประมงได้รับการนำเสนอต่อสาธารณะมากขึ้น อภิปรายผลได้ว่าแนวทางในการแก้ปัญหาความขัดแย้งจำเป็นต้องพึ่งโมเดลความร่วมมือ 3 ประการ คือ “ร่วมมือ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไข” สิ่งสำคัญคือหน่วยงานและภาคีความร่วมมือภายนอก ต้องมีความตั้งใจและจริงจังในการที่จะช่วยสนับสนุนให้เกิดการไกล่เกลี่ยกันขึ้นระหว่างคู่ขัดแย้ง โดยหน่วยงานและภาคีภายนอกแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1. กลุ่มร่วมมือ ที่เป็นคู่ขัดแย้งของชาวประมงพื้นบ้านคืออุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร 2. กลุ่มร่วมรับรู้ ที่เป็นหน่วยงานภาคีภายนอกที่เกี่ยวข้อง ทั้งในระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับตำบล รวมไปถึงองค์กรภายในชุมชนที่พร้อมเข้าร่วมรับรู้ และ 3. กลุ่มร่วมแก้ไข ที่เป็นหน่วยงานภาคีภายนอกระดับนโยบายที่เกี่ยวข้องทั้งรัฐบาล กระทรวง กรม และหน่วยงานอื่นระดับนโยบายที่สามารถให้การแก้ไขได้สอดคล้องกับ Doungsuwan, and whangsani (2017) รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง สถานการณ์และรูปแบบการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรประมงในทะเลสาบสงขลา ผลการศึกษาพบว่า สถานการณ์ปัญหาความขัดแย้งด้านทรัพยากรประมงในทะเลสาบสงขลา มีสาเหตุหลักมาจากการฝ่าฝืนบุกรุกทำประมงในเขตอนุรักษ์ การใช้เครื่องมือประมงที่ทำลายล้างและผิดกฎหมาย และการทำประมงในเขตร่องน้ำทางเดินเรือ โดยมีรูปแบบการจัดการแก้ปัญหา 2 ระดับ ได้แก่ 1) การจัดการระดับพื้นที่ ต้องสร้างความตระหนักร่วมของกลุ่มชาวประมง ได้แก่ การพูดคุยทำความเข้าใจ การจัดตั้งกลุ่มประมงอาสา และการเชื่อมโยงเครือข่ายประมงในทะเลสาบสงขลา 2) การจัดการภาพรวมในทะเลสาบสงขลา ได้แก่ การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การพัฒนาเครือข่ายเฝ้าระวัง การบังคับใช้กฎหมาย และการประสานความร่วมมือเพื่อบูรณาการแก้ปัญหากับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีข้อเสนอเชิงพัฒนาคือ (1) การสร้างความร่วมมือแก้ปัญหาระดับจังหวัด (พัทลุงและสงขลา) โดยใช้กลไกร่วมกัน (2) การบูรณาการยุทธศาสตร์ แผนงานและโครงการ ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการในทะเลสาบสงขลา และ (3) จัดตั้งอาสาสมัครเฝ้าระวังและติดตามการแก้ปัญหาทะเลสาบสงขลาโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

สรุป

ผลการศึกษามีข้อบ่งชี้ว่า ปัญหาความขัดแย้งต่างๆระหว่างโครงการหรือหน่วยงานภาครัฐกับภาคประชาชนแม้จะมีสาเหตุมาจากหลากหลายประการ รวมทั้งบริบทของพื้นที่ แต่สาเหตุสำคัญประการหนึ่งคือภาครัฐขาดความจริงจังในการแก้ไขปัญหา ไม่ได้เอาประชาชนผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียเป็นตัวตั้ง ทั้ง ๆ ที่กฎหมายส่วนใหญ่ในปัจจุบันจะมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 77 วรรคแรก “รัฐพึงจัดให้มีกฎหมายเพียงเท่าที่จำเป็น และยกเลิกหรือปรับปรุงกฎหมายที่หมดความจำเป็นหรือไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ หรือที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตหรือการประกอบอาชีพโดยไม่ชักช้า เพื่อไม่ให้เป็นภาระแก่ประชาชน และดำเนินการให้ประชาชน

เข้าถึงตัวบทกฎหมายต่าง ๆ ได้ โดยสะดวกและสามารถเข้าใจกฎหมายได้ง่ายเพื่อปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างถูกต้อง” เปิดช่องทางให้มีการแก้ไขกฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ ซึ่งถ้าภาครัฐเอาประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นตัวตั้ง ปัญหาความขัดแย้งในโครงการต่างๆระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับประชาชนก็จะหมดสิ้นไปนานแล้ว สอดคล้องกับผลการศึกษาคั้งนี้ที่บ่งชี้ว่า แนวทางสู่ความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพรกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพรอย่างเป็นทางการ นั้นจำเป็นต้องพึ่งความร่วมมือ 3 ประการ คือ “ร่วมมือ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไข” และต้องเป็นความร่วมมือ 3 ประการที่อยู่บนพื้นฐานความจริงใจ ความตั้งใจจริง และความกระตือรือร้น ระหว่างหน่วยงานที่เป็นคู่ขัดแย้งที่ร่วมมือ (คือ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ร่วมรับรู้ และหน่วยงานระดับนโยบายที่ร่วมแก้ไข

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะเพื่อเพิ่มศักยภาพสู่ความสำเร็จของกลุ่มและเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้าน

1.1 ส่งเสริมแนวทาง “ร่วมมือ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไข” ควรสนับสนุนการมีส่วนร่วมของทุกภาคี โดยแบ่งบทบาทชัดเจนเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มร่วมมือ หน่วยงานคู่ขัดแย้ง (อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร) กลุ่มร่วมรับรู้ : หน่วยงานระดับพื้นที่และองค์กรชุมชน กลุ่มร่วมแก้ไข: หน่วยงานระดับนโยบาย เช่น กระทรวง กรมต่าง ๆ ทั้งนี้ ทุกฝ่ายควรมีความตั้งใจและจริงจังในการหาทางออกร่วมกัน โดยกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านต้องเข้มแข็งในการประสานงานและติดตามข้อเรียกร้องอย่างต่อเนื่อง

1.2 ทบทวนและปฏิบัติตามกฎหมายอย่างจริงจัง ควรมีการจัดประชาพิจารณ์ใหม่ทั่วประเทศ สำหรับอุทยานแห่งชาติทางทะเล เพื่อให้การกำหนดขอบเขตสอดคล้องกับ พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 และไม่กระทบต่อวิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้าน

1.3 พัฒนาศักยภาพการรวมกลุ่มของสมาชิกควรจัดประชุมประจำอย่างสม่ำเสมอ แบ่งพื้นที่รับผิดชอบให้คณะกรรมการลงพื้นที่สื่อสารกับสมาชิก และใช้สื่อออนไลน์ในการกระจายข้อมูลให้ทั่วถึง

1.4 เสริมสร้างพลังของเครือข่าย ควรมีระเบียบชัดเจนในการจัดประชุมเครือข่าย เช่น หมุนเวียนเจ้าภาพประชุมทุก 1-2 เดือน เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้แทนแต่ละกลุ่มได้สื่อสารแลกเปลี่ยนกันบ่อยขึ้น

1.5 บทบาทนักวิชาการที่เลี้ยง ส่งเสริมนักวิชาการที่มีทักษะด้านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ใช้ศิลปะการพูดชี้แนะ เพื่อกระตุ้นการคิดและการแก้ปัญหาด้วยตนเองของกลุ่ม

1.6 การบริหารจัดการเงินทุนและอุปกรณ์ กลุ่มควรจัดกิจกรรมเพื่อระดมทุนสำรองไว้ใช้ยามจำเป็น ควบคู่กับการหาผู้สนับสนุนจากภาคีต่าง ๆ โดยไม่ยึดติดกับเงินทุนจนทำให้กลุ่มไร้จุดมุ่งหมาย

1.7 การเชื่อมโยงทางนโยบายและการเมือง ใช้เครือข่ายเป็นฐานต่อรองกับรัฐบาล ควรประสานกับผู้บริหารที่มีอำนาจและหลากหลายพรรคการเมือง เพื่อยกระดับปัญหาเข้าสู่การพิจารณาเชิงนโยบาย

1.8 การใช้สื่อมวลชนและโซเชียลมีเดียสร้างความร่วมมือกับสื่อมวลชนในทุกกระดับ และพัฒนาทีมงานด้านสื่อโซเชียลเพื่อผลิตข่าวสารเองอย่างมืออาชีพ เพิ่มการเข้าถึงและขยายผลสู่สาธารณะ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป มีดังนี้

2.1 ควรทำการศึกษาถอดบทเรียน กรณีการแก้ปัญหาความขัดแย้งบนพื้นฐานความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับภาคประชาชนในประเด็นปัญหาอื่น ๆ

2.2 ควรศึกษาและวางแนวทางแก้ไขกฎหมายและพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตหรือประกอบอาชีพของประชาชน ให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560

มาตรา 77 วรรคหนึ่ง ที่กำหนดให้รัฐต้องมีกฎหมายเท่าที่จำเป็น ยกเลิกหรือปรับปรุงกฎหมายที่ล้าสมัย ไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ หรือเป็นภาระต่อประชาชน พร้อมทั้งจัดให้ประชาชนเข้าถึงและเข้าใจกฎหมายได้ โดยสะดวก เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นธรรม ลดความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างราบรื่น

2.3 ควรทำการศึกษาขั้นตอน กระบวนการ และความเป็นไปได้ในการบังคับใช้กฎหมายของหน่วยงานปฏิบัติงานภาครัฐ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียประชาชน และชุมชนที่เกี่ยวข้อง

References

- Bitsalam, S., & Charoenhirunyngyos, S. (2019). Conflict Management of Villagers from Various Communities Surrounded on Nut Garbage Disposal Plant. *Journal of Social Sciences, Srinakharinwirot University*, 22(2), 304-315.
- Doungsuwan, N., & whangsani, A. (2017). *The Situation and Conflict Management of Fisheries Resource in Songkhla Lake*. (Research Report). Songkhla: Prince of Songkla University.
- Hanghon, P. et al. (2019). *Artisanal Fisheries' Way of Life of the Two Bays People (Phanang Tak Bay-Park Had Bay): A Case Study of Crab Bank Na Thung Sub-District, Mueang Chumphon District, Chumphon Province*. (Research Report). Chumphon: The Luang Pu Song Jantasaro Foundation for Research.
- Kaewchaum, P. (2025). *The Uses of Peace Approach to Resolve Conflicts and Violence in Thai Society*. Retrieved March 21, 2025, from <http://pws.npru.ac.th./praepat/>
- Kesarat, C., Rinthaisong, I., & Trichan, K. (2015). Conflict Management between the State and the People on the Project or Activity that May Cause Negative Impact: Qualitative Method on the Chana Gas Separation Plant Project, Songkhla Province. in *the 6th National Academic Conference of Hatyai (pp. 1-13)*. Hatyai University. Songkhla.
- Kongkan,S. (2023). Conflict Management. *Modern Academic Development and Promotion Journal*, 1(2), 36-49.
- Promwichien, S. (2020). *Legal Problems on Artisanal Fisheries*. (Master's Thesis). Sripatum University. Bangkok.